

матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22 червня 2020 року). Полтава : РВВ ПДАА, 2020. С. 144–146.

6. Лісовий М.М., Чайка В.М., Вагалюк Л.В., Міняйло А.А., Сюткіна Н.Г. Збіднення видового різноманіття ентомофауни агроландшафтів Лісостепу України. *Рослинництво та ґрунтознавство*. 2016. № 235. С. 249–260. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Agronomija/article/view/7807/7497>.

7. Лісовий М.М. Збереження ентомологічного біорізноманіття – запорука стабільності агроценозів. *Сучасні аспекти збереження здоров'я людини : збірник праць X міжнародної міждисциплінарної наук.-практ. конф. / за ред. проф. Т.М. Ганича*. Ужгород, 2017. С. 242–244.

8. Єкель Г.В., Коваленко Г.В., Лупеха І.М. Практичні аспекти формування ефективності виробництва зерна сої за органічної системи землеробства. *Молодий учений*. 2016. № 12.1(40). С. 730–733.

9. Саблук В.Т., Танчик С.П., Грищенко О.М., Омелянович Р.В. Формування шкідливої і корисної ентомофауни в агроценозах за різних систем землеробства. *Наукові праці Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків*. 2018. Вип. 26. С. 31–38.

10. Setyaningrum H., Azis A.A.A. Homoptera Diversity with Organic and Inorganic Treatment of Soybean (*Glycine max*) in Jetis and Siman District Ponorogo Indonesia. *Journal of Advanced Agricultural Technologies*. 2017. Vol. 4, № 4. P. 313–317.

УДК 639.1.02

DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2021.117.41>

ВИДОВИЙ СКЛАД МИСЛИВСЬКОЇ КОПИТНОЇ ФАУНИ ХЕРСОНЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Соболь О.М. – к.с.-г.н., доцент, доцент кафедри технології виробництва продукції тваринництва,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Стаття присвячена питанням оцінки видового складу копитних мисливських тварин в Україні та Херсонській області. Актуальність цих досліджень пов'язана із проблемами охорони та відтворення цих тварин, адже саме їх популяції є основними видами господарювання для більшості користувачів мисливських угідь та найбільш привабливим об'єктом полювання. Протягом 2011–2018 років популяції копитних мисливських тварин, незважаючи на збільшення кількості користувачів мисливських угідь (протягом 1999–2014 років вона збільшилася від 719 у 1995 році до 1 021 у 2014 році), демонстрували зниження чисельності на 11,02%. Копитні мисливські тварини України представлені 8 видами. Найбільшу питому чисельність мали козуля європейська (74,21%), кабан дикий (13,96%) та олень благородний (5,80%). Такі види, як зубр, лань, муфлон, мали питому чисельність менше 1,00%.

Територія південних областей України, у зв'язку з високим рівнем розораності та недостатнім рівнем лісистості регіону, має відносно невисоку щільність копитних мисливських тварин (0,130 гол./тис. км² проти 0,360 гол./тис. км² по Україні загалом). У Херсонській області цей показник (0,098 гол./тис. км²) є одним із найнижчих по Україні. Також важливими причинами такої низької щільності є браконьєрство та самовільні рубки позахисних лісосмуг, які у ХХ столітті стали важливими біотопами всіх копитних. Так, в умовах Херсонської області у 2011–2018 роках загальне поголів'я копитних мисливських тварин зменшилося на 21,00%, найбільше постраждали популяції таких видів, як олень плямистий (у 2018 році не було зареєстровано жодної особини), олень благородний (зменшення 38,21%), козуля європейська (зменшення 29,18%).

Єдиний вид копитних мисливських тварин, чисельність популяції якого збільшилася, – лань європейська, яка має високі показники потенційної плодючості (2,5–12 років), виживаність молодяку, наявність трофейних ліній, стійкість до жаркого і посушливого клімату та здатність «напиватися росою» із трави. Загалом по Україні найбільшу питому чисельність мали козуля європейська (74,21%), кабан дикий (13,96%) і олень благородний (5,80%), а такі види, як зубр, лань, муфлон, мали питому чисельність менше 1,00%. В умовах Херсонської області зубр та лось не представлені взагалі, а лань та муфлон, які по Україні загалом мали питому чисельність нижче 1,00%, в області були представлені: лань на рівні 8,26–15,39%, муфлон – 15,19–14,84%. Як і загалом по Україні, найвищу питому чисельність мали козуля європейська (40,00–44,62%) та кабан дикий (15,44 – 18,40%).

Ключові слова: копитні мисливські тварини, чисельність, щільність, козуля європейська, кабан дикий, лань європейська.

Sobol O.M. Species composition of game ungulates of the Kherson region

The article is devoted to the evaluation of the species composition of ungulates in Ukraine and the Kherson region. The relevance of these studies is related to the problems of protection and reproduction of these animals, because their populations are the main types of economic activity for most users of hunting grounds and the most attractive object of hunting. Over 2011–2018, the populations of ungulates, despite the increase in the number of users of hunting grounds (for the period 1995–2014 it increased from 719 in 1995 to 1 021 in 2014), showed a decrease in numbers by 11,02%. The game ungulates of Ukraine are represented by 8 species. European roe deer (74,21%), wild boar (13,96%) and red deer (5,80%) had the largest share. Species such as bison, fallow deer and moufflon had the share of less than 1.00%.

The territory of the southern regions of Ukraine, due to the high level of plowing and insufficient level of forest cover in the region, has a relatively low density of ungulates (0,130 heads / thousand km²) against 0,360 heads / thousand km² in Ukraine as a whole. In the Kherson region, this indicator (0,098 heads / thousand km²) is one of the lowest in Ukraine. Also important reasons for such low density are poaching and unauthorized felling of protective forest strips, which in the twentieth century became important habitats for all ungulates. Thus, in the Kherson region in 2011–2018, the total number of ungulates decreased by 21,00%, the most affected populations of species such as spotted deer (in 2018, no individuals were registered), red deer (decrease 38,21%), European roe deer (decrease of 29,18%).

The only species of game ungulate animals whose population has increased – European fallow deer, has high potential fertility (2.5–12 years), survival of young, the presence of trophy lines, resistance to hot and arid climates and the ability to “drink dew” from the grass. In general, the largest share in Ukraine had European roe deer (74,21%), wild boar (13,96%) and red deer (5,80%), and species such as bison, fallow deer, moufflon had a share of less than 1,00%.

In the Kherson region, bison and elk are not represented at all, and fallow deer and moufflon, which in Ukraine as a whole had a specific number below 1,00%, were represented in the region: fallow deer at the level of 8,26–15,39%, moufflon – 15,19–14,84%. As in Ukraine as a whole, European roe deer (40,00–44,62%) and wild boar (15,44 – 18,40%) had the highest share.

Key words: game ungulate animals, number, density, European roe deer, wild boar, European fallow deer.

Постановка проблеми. Довкілля, отже, і біорозмаїття фауни, в Україні зазнає найбільш негативного впливу через інтенсивну господарську діяльність, яка призводить до зниження стійкості природних екосистем. Розораність ґрунтів у країні становить від 2,6 до 91,7%. Виходячи із цих факторів, об'єкти природного фонду розташовуються зазвичай на тих залишках природних екосистем, що збереглися в умовах антропогенного впливу [1]. У зв'язку із цим і велика кількість мисливських ресурсів зосереджені в умовах агроценозів.

Ці ресурси зазнають подвійного антропогенного тиску – як через безпосереднє вилучення частини популяцій шляхом добування, так і внаслідок докорінної трансформації середовищ існування тварин у процесі сільськогосподарської діяльності [2, с. 4–5].

Стан популяцій мисливських звірів в Україні залежить від дії антропогенних чинників. Так, рівень прямої експлуатації диких тварин людиною може змінюватися в дуже великих межах, особливо в умовах ландшафтів зі значним ступенем

антропогенної трансформації [3]. Копитні тварини традиційно є і завжди були найбільш привабливим об'єктом полювання, тому їхня кількість та видовий склад визначають цінність мисливських угідь [4]. Саме копитні тварини є найбільш привабливим об'єктом дичерозведення. Якщо для України їх розведення відбувається у вільних та напіввільних умовах, то в розвинутих країнах Європи зазвичай воно відбувається в умовах інтенсивного розвитку мисливського господарства, що лише ускладнює процеси взаємодії диких тварин, навколишнього середовища та діяльності людини [5].

Проблема вибору методів управління мисливськими ресурсами, зокрема, копитних тварин, в умовах антропогенного впливу підвищує актуальність та необхідність досліджень питань динаміки чисельності, аналізу умов існування, екології копитних мисливських тварин у природних угіддях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забруднення, вирубка лісів, зміни клімату, полювання й інші антропогенні фактори – основні чинники зменшення біорозмаїття видів тварин. Найбільшої шкоди дикій природі завдає руйнування природних середовищ існування тварин, особливо великих ссавців, для створення сільськогосподарських угідь. Якщо зараз до 1/4 території суші світу залишається вільною від антропогенного впливу, то до 2050 р. цей показник становитиме лише 1/10 території. Наприклад, у Південній та Центральній Америці чисельність популяцій хребетних тварин скоротилася на 89% порівняно з 1970 р., унаслідок полювання цілком зникли не менше 300 видів ссавців [6]. У XXI ст. негативні наслідки антропогенної діяльності для флори і фауни планети набули глобального рівня. Так, чверть генетичних ресурсів ссавців перебуватиме під загрозою зникнення, а ще більше їх зникне до того, як вони взагалі будуть відкриті [7].

Таке явище є небезпечним не тільки для тварин, але і для всієї біосфери. Найважливішою функціональною в екосистемах особливістю тварин є трофічний тип довкілля утворюючої діяльності. Саме їхні трофічні зв'язки зумовлюють потоки речовин та енергії, біологічний кругообіг, зрештою, продуктивність екосистем, де помітну роль відіграють вищі фітофаги – ссавці. Саме їхня роль в екосистемах робить цю групу тварин об'єктами пильного вивчення екологів і зоологів [8].

Саме вищі фітофаги – копитні мисливські тварини – основні види господарювання для більшості користувачів мисливських угідь, найбільш привабливі об'єкти полювання. Виходячи з виключної ролі тварин цієї групи, аналіз їх чисельності, щільності, умов існування є актуальним. Наприклад, у мисливських угіддях Волинської обл. чисельність копитних мисливських тварин була менша за оптимальну, за винятком дикої свині, поголів'я якої перевищувало оптимальне на 20%. Низька щільність сарни і дикої свині свідчить про необхідність збільшення місткості мисливських угідь шляхом проведення біотехнічних заходів, а також ретельніших розрахунків оптимальної чисельності цих видів мисливських угідь області. Зовсім інша ситуація з оленем плямистим і ланню, для якої лише триває процес акліматизації, а субпопуляція зубра перебуває у критичному стані та потребує невідкладних заходів, спрямованих на збереження та збільшення чисельності виду [9].

Проблема правильного визначення оптимальної чисельності та видового складу копитних мисливських тварин має інший бік. В умовах фрагментації природних стацій існування ріст їхньої чисельності та щільності призводить до негативного впливу на сільське та лісове господарство. Наприклад, сучасна чисельність мисливців країн Європи становить понад 8 млн осіб. Для забезпечення процесу полювання мисливське господарство, особливо в таких країнах,

як Франція, Німеччина, Великобританія й Італія, розвивається швидкими темпами. За цих обставин однією з умов підвищення ефективності ведення мисливського господарства стало утримання тварин у напіввільних умовах, де площа вольєрів становить від декількох гектарів до декількох тисяч [10].

Загалом, у Степовій Україні фауну копитних мисливських звірів можна розділити на такі групи: види, популяції яких вдалося встановити в межах історичних ареалів унаслідок охорони уцілілих вогнищ проживання і реакліматійних робіт (благородний олень, європейська козуля, дикий кабан); нові види, інтродуковані спеціально для освоєння природних біотопів із метою акліматизації (європейська лань, європейський муфлон, плямистий олень), види, які самостійно освоїли наявні та нові біотопи, як-от: штучні ліси і полезахисні лісосмуги (лось). Формування периферійних популяцій деяких звірів (лось, козуля, кабан) відбулося внаслідок їх охорони на великій частині ареалів і створення на півдні сприятливих умов. Серед останніх варто назвати формування великої кількості штучних лісових біотопів та збільшення їхньої площі [11, с. 7–10].

Як уже було зазначено, для копитних південного регіону України велике значення мають лісові масиви штучного походження, збереження тварин у цих умовах потребує проведення в умовах посушливого клімату біотехнічних заходів. Завдяки біотехнічним заходам, ужитим мисливцями (переселення, розведення з подальшим розселенням, охорона), вдалося відновити угруповання кабана, козулі, створити популяції тварин, які ніколи у країні не зустрічались на деяких територіях (плямистий олень, ондатра, снотоподібний собака, фазан) [12].

Основне значення у створенні сприятливих умов для вищої фауни Півдня відіграє «збірний» тип мисливських угідь – ліс, що займає відносно незначну територію, але максимально відповідає прийнятним умовам проживання копитних мисливських звірів і здавна був основним середовищем життя популяцій останніх. Частина лісових площ, однак, залишається недоступною для звірів, що пов'язано з лімітуючою дією антропогенного чинника. Нерегульований (нерідко – цілорічний) випас худоби з використанням вівчарських собак, масове збирання грибів унеможливають нормальні процеси народження та виховання молодяку більшості видів мисливських тварин.

Окрему роль відіграють заплави річки Дніпро та її приток – в умовах південних регіонів вони – одні з найбільш оптимальних територій для проживання копитних мисливських тварин. Тут збереглися численні популяції кабана та козулі, а за умов проведення біотехнічних заходів можна цілком відновити популяцію оленя благородного. Для цього потрібно тільки організувати необхідну охорону тварин, тоді природний комплекс заправ забезпечить оптимальні умови проживання диких тварин, а водойми, що розмежовують острови, послугують природними бар'єрами міграції копитних в інші угіддя [13].

Тваринний світ Херсонщини характеризується високим біорізноманіттям, що забезпечують винятково сприятливі умови для нормального існування тварин: сприятливий клімат, різноманітні природні умови, фітоценози різних типів, багато прісних та солоноводних водойм із великою площею акваторій та різними глибинами, наявність відслонень різних гірських порід та інших біотопів, але розорювання степів, неконтрольований, майже цілорічний випас худоби, винищення лісосмуг, браконьєрство, різні соціально-економічні чинники призвели до скорочення чисельності аборигенних копитних [14].

Постановка завдання. Із сукупної площі України (60,4 млн га) мисливські угіддя у 2018 р. становили 38,3 млн га, або лише 63,41%, що пов'язано

з незадовільним рівнем лісистості (15,7% за оптимальних 20,0%). Якщо порівняти із країнами з розвинутим мисливським господарством, то можна зазначити, що для Франції цей показник становить 27,6%, для Іспанії 26,7%, для Німеччини 30,1, для Італії 32,7%.

Порівняно із 2017 р. чисельність копитних мисливських тварин збільшилась на 1,8 тис. голів і становила 217,1 тис. гол. [15], але порівняно з минулими роками цей показник значно зменшився, так, порівняно із 2011 р. копитні мисливські тварини втратили 11,02% чисельності (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність копитних мисливських тварин [16]

Роки	2011 р.	2013 р.	2015 р.	2018 р.	2018/ 2011 рр., %
Чисельність, тис. голів	244	238	231	217,1	88,98

Отже, незважаючи на окремі досягнення, ситуація з відновленням і збільшенням копитних мисливських тварин залишається важкою, особливо в малолісистих розораних областях Півдня України, до яких належить і Херсонська. Виходячи з того, що в цих умовах крупні дикі ссавці, зокрема копитні, є найбільш уразливими видами, набувають ще більшої актуальності дослідження чисельності, умов існування, екології копитних мисливських тварин. Метою наших досліджень була оцінка видового складу копитних мисливських тварин України та Херсонської області. Для досягнення мети досліджень було поставлено низку завдань:

- оцінити вклад областей Півдня України, зокрема Херсонської області, у чисельність копитних мисливських тварин в Україні;
- порівняти видове розмаїття копитних мисливських тварин України та Херсонської області;
- оцінити зміни видового складу копитних мисливських тварин Херсонської області.

Дослідження проводились із використанням статистичних даних та загальноприйнятих методик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тенденції розвитку мисливського господарства України деякою мірою зумовлює, з одного боку, збільшення кількості користувачів мисливських угідь (від 719 у 1995 р. до 1 021 у 2014 р.), з іншого – зменшення загальних витрат на ведення мисливського господарства, зокрема на відтворення й обліки дичини, на утримання служби мисливствознавців [15]. Угіддя південних областей України, у зв'язку з високим рівнем розораності регіону, мають відносно невисоку щільність копитних мисливських тварин (табл. 2).

Площа областей Півдня України становить 24,11% від площі України загалом, питома кількість копитних мисливських тварин – 8,71%. Так, загалом в Україні, за даними 2018 р., щільність копитних мисливських тварин становила 0,360 гол./тис. км², в областях Півдня України цей показник становив лише 0,130 гол./тис. км². Найгірші показники мали Запорізька (0,360 гол. на 1 тис. км²), Миколаївська та Херсонська (по 0,098 гол./тис. км²).

Однією із причин цього є незадовільний рівень лісистості регіону: у Запорізькій області – 3,9% за оптимальних 5,0%, для Миколаївської – 3,9% за оптимальних 7,0%, для Херсонської – 4,6% за оптимальних 8,0%.

Таблиця 2

Кількість копитних мисливських тварин у регіонах у 2018 р.¹ [17]

Регіон	Кількість тварин, тис. гол.	%	Площа регіону, тис. км ²	%	Щільність, гол./тис. км ²
Україна	217,1	100,00	603 628	100,00	0,360
Дніпропетровська	6,5	2,99	31 974	5,30	0,203
Запорізька	1,7	0,78	27 180	4,50	0,063
Миколаївська	2,4	1,11	24 598	4,08	0,098
Одеська	5,5	2,53	33 310	5,52	0,165
Херсонська	2,8	1,29	28 461	4,71	0,098
Разом за областями Півдня України	18,9	8,71	145 523	24,11	0,130

Багато в чому невисока кількість копитних мисливських тварин пояснюється і тим, що більша частина мисливських господарств, які за радянських часів існували і розвивалися переважно коштом внесків мисливців, фінансово виявилися нездатними утримувати ефективну єгерську службу. Копитні перетворилися з об'єктів полювання на об'єкти переслідування, у якому беруть участь усі верстви населення. Зубожіле сільське населення почало у великих обсягах проводити вирублення лісових смуг. На такому тлі дуже важко стало охороняти тварин і державним лісомисливським господарствам, в угіддях яких зараз зосереджено основне поголів'я копитних і які найбільше забезпечені ресурсами для цієї мети. Наприклад, сучасна ситуація з козулею більше нагадує обстановку післяреволюційного часу, коли вона була знищена у Степовій зоні взагалі, а південна межа ареалу виду перемістилася на північ, у Лісостепову зону [11, с. 106–115].

Як було зазначено вище, загальне поголів'я копитних мисливських тварин у 2018 р. становило 217,1 тис. гол. Копитні мисливські України представлені 8 видами. Найбільшу питому чисельність мали козуля (74,21%), кабан дикий (13,96%) і олень благородний (5,80%). Деякі види копитних мисливських тварин (зубр, лань, муфлон) мали питому чисельність менше 1,00% (табл. 3)

Таблиця 3

Чисельність окремих видів копитних тварин у 2018 р. [15]

Назва виду копитних тварин	Чисельність копитних мисливських тварин	
	тис. гол.	%
зубр	0,3	0,14
лось	6,2	2,86
олень благородний	12,6	5,80
олень плямистий	4,2	1,93
лань	1,6	0,74
козуля	161,1	74,21
муфлон	0,8	0,37
кабан дикий	30,3	13,96
Разом	217,1	100,00

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

В умовах Херсонської області у 2011, 2015 та 2018 рр. спостерігався декілька інший видовий склад. Такі види, як зубр та лось, в області не представлені взагалі, а лань та муфлон, які по Україні загалом мали питому чисельність нижче 1,00%, були в Херсонській області представлені так: лань – на рівні 8,26–15,39%, муфлон – 15,19–14,84% (табл. 4).

Найпоширенішим видом у мисливських угіддях як України, так і Херсонської області є козуля європейська (*Capreolus Capreolus*) – цей вид виявився найпристосованішим до урбанізованих ландшафтів та територій з інтенсивною лісогосподарською діяльністю. Козуля поширена в мисливських угіддях усіх областей України, чисельність її зростає, але темпи зростання поголів'я незначні, що потребує ефективних заходів з охорони, відтворення та збільшення чисельності [18].

Зараз усі відомі угруповання козулі не тільки на межі ареалу, а й усередині нього, існують лише на території штучних і природних лісів. На початку ХХІ ст. Українське товариство мисливців і рибалок, якому після примусового переділу дісталися гірші за якістю, але великі за площею мисливські угіддя, дуже зріділо через подорожчання зброї, самого полювання, введення обов'язкового страхування життя із 2003 р., а також із-за бідності людей [11, с. 106–115]. Така ж ситуація склалася з таким видом, як кабан дикий (*Sus Scrofa*), який є евритопним видом зі значним біотичним потенціалом, урбофілом рівнинних територій [19].

Таблиця 4

Видовий склад копитних тварин Херсонської області у 2011–2018 рр. [14]

Назва виду копитних тварин	Роки				2018/2011 рр., %
	2011 р.		2018 р.		
	гол.	%	гол.	%	
олень благородний	403	14,54	249	11,37	61,79
олень плямистий	54	1,95	0	0	0,00
лань європейська	229	8,26	337	15,39	147,16
муфлон європейський	421	15,19	325	14,84	77,20
козуля європейська	1 237	44,62	876	40,00	70,82
кабан дикий	428	15,44	403	18,40	94,16
Загалом	2 772	100	2 190	100	79,00

Цей вид заслуговує на увагу не тільки як біологічний вид, що має великі потенційні можливості. Кабан – активний член біоценозу, який значною мірою сприяє перетворенню природних екосистем. Проблема в тому, що в разі великої щільності кабан дикий здатний завдавати шкоди лісовому та сільському господарству. Кабан може виживати навіть в екстремальних умовах завдяки тому, що його кормова ніша суттєво ширше, ніж в інших копитних тварин. Так, живлення кабанів плавневих островів змінюється сезонно та залежить від багатьох чинників – доступності в різні пори року, калорійності, об'єму, впливу абіотичних, біотичних і антропогенних чинників.

Наступне місце за чисельністю в умовах Херсонської області належить лані європейській (*Dama Dama*), саме її вирощуванню віддають перевагу європейські оленярі. Основні причини феноменального успіху європейської лані у країнах Європи криються в її біологічних і естетичних особливостях. Потенційна плодючість лані (2,5–12 років) вказує на високу плодючість виду. Виживання молодняка лані в умовах напіввільного утримання істотно різниться: поза дикої природи виживають усі телята.

200 років відбору самців за розмірами і шириною лопаток дозволяють, без переліку безлічі трофейних ліній, підкреслити чуйність самців лані до збалансованого харчування. Розведення лані, порівняно із плямистим оленем, виглядає значно спрощеним. «Усеїдність» лані не дозволяє бур'янам і чагарниках заселити територію, яка межує із житловими будівлями. Незаперечна перевага лані – стійкість до жаркого і посушливого клімату (для південних регіонів-степів – головна перевага), здатність «напиватися рососою» із трави за мінімального її прояву [20].

Висновки і пропозиції. У результаті проведеного аналізу зазначимо, що в сучасних умовах популяції копитних мисливських тварин, які є основними видами господарювання для більшості користувачів мисливських угідь і найбільш привабливим об'єктом полювання, протягом 2011–2018 рр. демонстрували зниження чисельності на 11,02%. Зниження чисельності тварин відбувалося незважаючи на збільшення кількості користувачів мисливських угідь (протягом 1995–2014 рр. вона збільшилася від 719 у 1995 р. до 1 021 у 2014 р.). Копитні мисливські України представлені 8 видами. Найбільшу питому чисельність мали козуля (74,21%), кабан дикий (13,96%) та олень благородний (5,80%). Деякі види копитних мисливських тварин (зубр, лань, муфлон) мали питому чисельність менше 1,00%.

Територія південних областей України, у зв'язку з високим рівнем розораності регіону, має відносно невисоку щільність копитних мисливських тварин (0,130 гол./тис. км²) проти 0,360 гол./тис. км² по Україні загалом. У Херсонській області цей показник (0,098 гол./тис. км²) є одним із найнижчих по Україні. Також важливими причинами такої низької щільності є браконьєрство та самовільні рубки позахисних лісосмуг, які у ХХ ст. стали важливими біотопами всіх копитних. Так, в умовах Херсонської області у 2011–2018 рр. загальне поголів'я копитних мисливських тварин зменшилося на 21,00%, найбільше постраждали популяції таких видів, як олень плямистий (у 2018 р. не було зареєстровано жодної особини), олень благородний (зменшення 38,21%), козуля європейська (зменшення 29,18%).

Єдиний вид копитних мисливських тварин, чисельність популяції якого збільшилася, – лань європейська, яка має високі показники потенційної плодючості (2,5–12 років), виживаність молодняку, наявність трофейних ліній, стійкість до жаркого і посушливого клімату, здатність «напиватися рососою» із трави. Видовий склад копитних мисливських тварин Херсонської області значно відрізнявся від загалом по Україні, де найбільшу питому чисельність мали козуля (74,21%), кабан дикий (13,96%) та олень благородний (5,80%), а такі види, як зубр, лань, муфлон, мали питому чисельність менше 1,00%. В умовах Херсонської області зубр і лось не представлені взагалі, а лань та муфлон, які по Україні загалом мали питому чисельність нижче 1,00%, в області були представлені так: лань – на рівні 8,26–15,39%, муфлон – 15,19–14,84%. Як і загалом по Україні, найвищу питому чисельність мали козуля європейська (40,00–44,62%) та кабан дикий (15,44–18,40%).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лоза І.М. Еколого-біологічна характеристика осиково-березових кілків Придніпров'я, їх охорона та раціональне використання : автореф. дис. ... канд. біол. наук: 03.00.16. Дніпропетровськ, 2000, 18 с.
2. Новицький В.П. Мисливські ресурси агроландшафтів України: стан та проблематика управління (на прикладі лісостепової зони) : монографія. Київ : УкрДГРІ, 2020. 221 с.
3. Динаміка популяцій і аналіз чинників, що впливають на чисельність хижих і копитних на сході України / І.О. Смірнова та ін. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Біологічні науки»*. 2011. № 1. С. 62–69.

4. Вольперт Я.Л., Величенко В.В. Влияние антропогенного воздействия на охотничье-промысловые ресурсы. *Териофауна России и сопредельных территорий* : тезисы докладов. Москва : МВА, 2003. С. 84–85.
5. Хоєцький П.Б., Похалюк О.М. Мисливське господарство країн Європи. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2014. Т. 24. № 8. С. 42–52.
6. Горбань Ю.С. У світі диких тварин поменшало на 60%. А що в Україні? *Укрінформ*. 01.11.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2571187-u-sviti-dikih-tvarin-pomensalo-na-60-a-so-v-ukraini.html> (дата звернення: 09.01.2021).
7. Волох А.М. Проблеми управління ресурсами мисливських тварин в Україні. *Збірник матеріалів II-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю*. Вінниця : ВНТУ, 2009. С. 196–198.
8. Коперчук К.П., Оленець О.В. Особливості зміни деревино-чагарникової рослинності при великій щільності ратичних. *Сучасні проблеми біології, екології та хімії* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-річчю біологічного факультету Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, 26–28 квітня 2017 р. Запоріжжя, 2017. С. 87–88.
9. Похалюк О.М. Аналіз чисельності ратичних видів у мисливських угіддях Волинської області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Вип. 27(6). С. 47–50. DOI: <https://doi.org/10.15421/40270609> (дата звернення: 02.01.2021).
10. Кратюк О. Л., Гузій А. І., Власюк В. П., Бездітко Л. В. Характеристика вольєрів для ратичних Artiodactyla на території Житомирської області. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2018. Т. 28. № 2. С. 50–53. DOI: <https://doi.org/10.15421/40280208> (дата звернення: 04.01.2021).
11. Волох А.М. Охотничьи звери Степной Украины. Херсон : ФЛП Гринь Д.С., 2014. Кн. 2. 572 с.
12. Лисенко В.І., Дубініна Ю.Ю. Стан та проблеми мисливського господарства України. *Сучасні проблеми біології, екології та хімії* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-річчю біологічного факультету Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, 26–28 квітня 2017 р. Запоріжжя, 2017. С. 90–92.
13. Шейгас І.М., Шейгас М.І. Типи мисливських угідь, що максимально забезпечують кормові та захисні умови проживання диких тварин-фітофагів в умовах Південного степу України. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2005. № 1. URL: <http://stepfilial.org.ua/files/sheyg3.pdf> (дата звернення: 06.01.2021).
14. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Херсонській області у 2019 р. *Херсонська обласна державна адміністрація. Департамент екології та природних ресурсів*. URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/Reg.report/.019/Херсонська%20область.pdf> (дата звернення: 03.01.2021).
15. Бондаренко В.Д., Різун Е.М. Актуальні питання стану і ведення мисливського господарства в Україні та можливі напрями їх вирішення. *Наукові праці Лісівничої академії наук України* : збірник наукових праць. 2016. Вип. 14. С. 180–184.
16. Статистика. Мисливство. URL: <https://regulation.gov.ua/market/id79/statistics> (дата звернення: 03.01.2021).
17. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2018 р. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: mepr.gov.ua/files/docs/Zvit/Національна доповідь (дата звернення: 08.01.2021).
18. Потіш Л.А., Потіш А.Л. Динаміка чисельності та стан популяцій ратичних Artiodactyla у Закарпатській області. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2017. Вип. 27 (10). С. 37–41. DOI: 10.15421/40271005.

19. Кравцов О.А., Домніч В.І., Вовченко В.Ю. Особливості живлення дикого кабана (*Sus Scrofa*) заплавних та степових біогеоценозів південного сходу України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Біологія»*. 2015. Вип. 38–39. С. 20–24.

20. Тышкевич В.Е. Выбор варианта разведения оленьих в неволе: дичеразведение при минимальных затратах. *Гуманитарные аспекты охоты и охотничьего хозяйства* 2019. № 8 (20). С. 93–113. URL: <http://biosphere-sib.ru/science/Список%20публикаций/93–113.pdf> (дата звернення: 12.01.2021).

УДК 502.33

DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2021.117.42>

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Стратічук Н.В. – к.е.н., доцент кафедри екології та сталого розвитку імені професора Ю.В. Пилипенка,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Рупта О.В. – асистент кафедри екології та сталого розвитку імені професора Ю.В. Пилипенка,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

У статті висвітлена проблема щодо сталості лісових угідь і ефективності лісогосподарського виробництва в сучасних реаліях. Головне завданням, що стоїть перед Державним агентством лісових ресурсів України як центральним органом виконавчої влади в галузі лісового та мисливського господарства – перехід до ведення лісового господарства на засадах сталого управління лісовими ресурсами.

Новий підхід до господарювання має забезпечувати комплексне і гармонійне використання екологічних, соціальних та економічних функцій лісів, зростання придатковості лісового господарства, гарантувати відтворення лісових ресурсів в обсягах, що перевищують їх використання. Водночас екологічний аспект сталого розвитку галузі передбачає збереження і примноження територій із лісовими екосистемними особливостями, раціональне й безпечне використання лісових ресурсів.

Констатовано, що ліси Херсонщини є переважно штучного походження (за винятком плавнів уздовж річки Дніпро та малих річок) і виконують в основному екологічні, водохоронні, захисні та рекреаційні функції. Розташовані лісові масиви по території регіону нерівномірно, найбільш великі – в Олешківському, Голопристанському районах та місті Нова Каховка.

Зазначено, що вирішити проблему погіршення стану лісових екосистем внаслідок антропогенного впливу можна шляхом організації систематичних спостережень за станом лісів, які піддаються впливу ґрунтового-кліматичних, гідрологічних та інших чинників. Систематичний екологічний моніторинг лісу на основі зібраних і оброблених даних передбачає прогнозування можливості виникнення наслідків впливу негативних чинників.

На прикладі Херсонської області визначено, що моніторингом екстенсивного рівня охоплено 46,2 тисяч гектарів соснових насаджень на території Олешківського, Великокопанівського, Голопристанського та Збур'ївського районів.

Систематичне проведення моніторингу лісу дозволяє визначити наявні та потенційні загрози для біорізноманіття лісових видів, угруповань та біотопів, уможлиблює розроблення системи заходів щодо їхньої охорони та раціонального використання.

Ключові слова: лісове господарство, пункти моніторингу, лісові ресурси, запас деревостанів, ентомошкідники.